

Gjøviks utvidelse i 1921

Gjøvik fikk utvidet byareal i 1921 og 1955. Da Gjøvik ble etablert som kjøpstad i 1861 var arealet som den fikk tildelt på beskjedne 848 mål. I samtiden var det sikkert vurdert til å være rikelig da byen kun hadde 227 innbyggere til å begynne med. Ordfører Leif Castberg tok allerede i 1911 opp spørsmålet om utvidelse av byen. Det ble nedsatt en komité og i 1913 kunne bystyret behandle det første forslaget.

Bystyret mente at forslaget var for beskjedent og vedtok et ønske om en utvidelse som var noe større. På grunn av usikre tider ble det først i 1916 større framdrift da Vardal herredsstyre prinsipielt gikk med på at Gjøvik kunne få utvide sitt areal. Mens forhandlinger om avtalen pågikk kjøpte Gjøvik 80 mål av Hunnsjordet utenfor bygrensen. Planlegging av bebyggelse startet godt på forskudd, og man ville også skaffe seg tomt til nytt sykehus.

Gjøvik bygrænse utvides?

Fylkesmanden anbefaler den foreslaatte grænse.

Paa Gjøvik holdtes tirsdag en konferanse om byens utvidelse. Tilstede var kontorchef Øyen fra justisdepartementet, fylkesmand Lambrechts og ordførerne Granvin, Gjøvik, og Føsnes, Vardal.

Som bekjendt har Gjøvik foreslaat en utvidelse, som flytter bygrænsen saaledes: Fra Mjøsen litt nord for Englandsodden, opover Skogros nordside til Gamleveien mot Bjørnsveen, følger veien til Hunns kirkegaard, gaar nedenfor denne og bebyggelsen paa Hunn, over til fastlandsbanens vestlige punkt, gaar op til toppen av Hovde, over mot Kallerud, forbi Tangen efter veien til Øvre Gjøvikjordet søndenfor avfaldstomten. Det blir altsaa et stort areal, som paa det vis blir tillagt Gjøvik by.

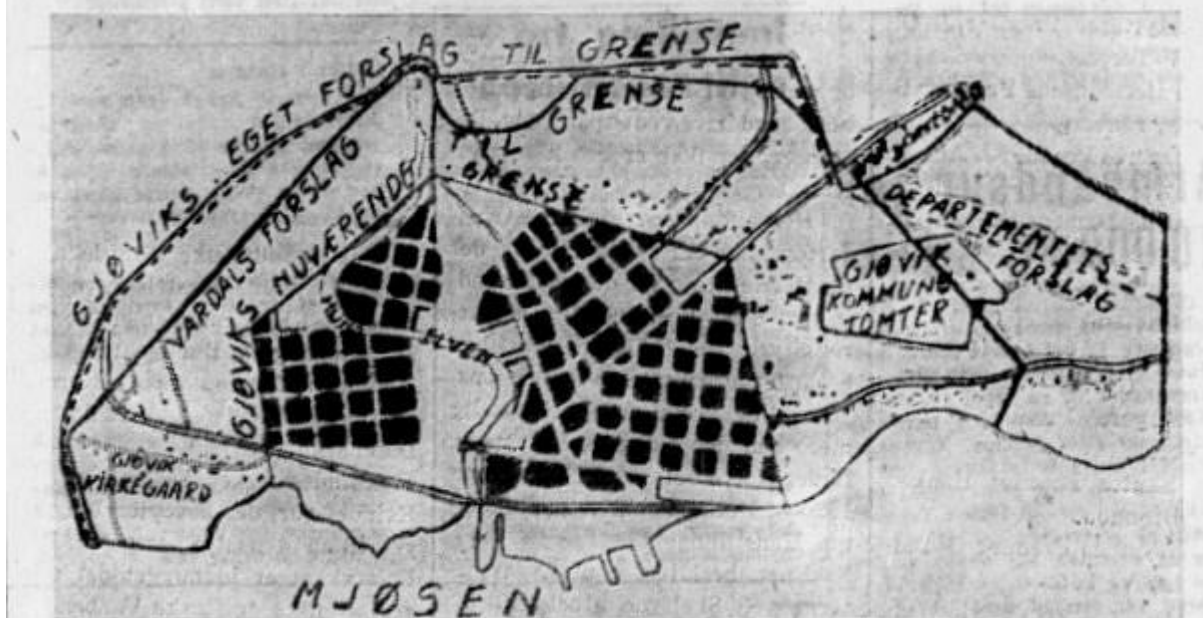
Fylkesmanden har git tilkjende, at han vil anbefale denne nye bygrænse.

Lillehammer Tilskuer hadde i 1919 fått med seg at Gjøviks grenser skulle utvides.

33 år siden Gjøviks bygrense ble utvidet

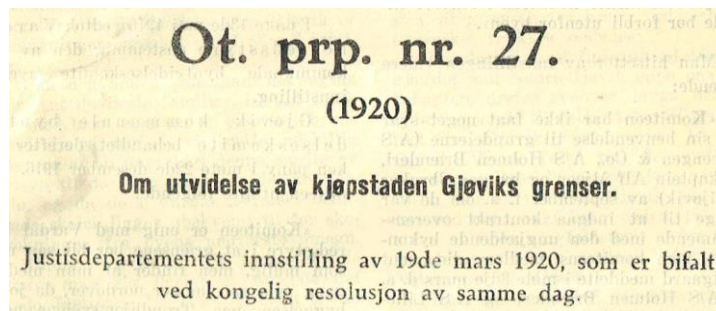
Byen fikk ikke den gang så stort areal som den ønsket

MYNDIGHETENE TOK «MIDT PÅ TREET»



Samhold 13. mars 1954. Kart som ble benyttet som grunnlag for beslutningen om byutvidelse 1921.

Etter langvarige forhandlinger ble det 26. mars 1920 satt fram stortingsproposisjon om byutvidelsen. I proposisjonen var begrunnelsen at alle tomtearealer i Gjøvik var bebyggt. Byen hadde i mange år lidt under boligmangel. Den ville bli ytterligere forverret da mange bedrifter hadde besluttet betydelige utvidelser.



I følge Gjøviks forslag ville et areal på 1300 mål bli lagt under byen. Vardal hadde foreslått 873 mål, subsidiært 1000 mål. Departementets og Stortingets behandling førte til en løsning som i areal lå mellom partenes forslag.



Bykart 1994 med grense 1921 og grensesteiner inntegnet

Som ordfører hadde Leif Castberg tatt initiativet til byutvidelsen. Nå fikk han oppgaven å lede gjennomføringen. I opptegnelser om sitt liv og virke skriver han følgende: «Ved kgl. resolution av 23/7 1920 beskikkedes jeg som formand i den kommission som i henhold til l. 9/7 1920 om Gjøvik bys utvidelse skal opgaa og avmerke den nye bygrænse. Kommissionens øvrige medlemmer er banksjef E. Faye, Gjøvik samt Arne Slettum og Andr. Dillerud, Vardal. Vi har allerede befaret grænsen 2 gange og paavist for stadsingeniøren hvor primære og sekundære mærkestene skal opsettes. Naar saa er gjort, foretages den endelige befaring og beskrivelse».

Utvidelsen førte til at byen fikk tilført 234 nye eiendommer og ubebygde tomter i tillegg til uregulerte områder på Tongjordet og Øvre Gjøvik. I 1920 bodde 625 personer på de nye byområdene. Vardal hadde holdt igjen når gjaldt områder med industri og stor befolkning, slik som i Hunndalen. De ville for all del unngå at bedrifter som Toten Cellulosefabrikk, Lilleengen og Mustad skulle havne i Gjøvik. Det ble også argumentert med at Vardal måtte få beholde arealer til kommunal bebyggelse, dvs. kommunehus. Dette var tanker som holdt seg levende helt til forberedelsene startet for kommunesammenslåingen i 1964.

For å markere den nye grensen ble det satt opp grensesteiner, stolper av granitt, nummerert fra 1 til 24. For det vi i dag kaller Tongjordet ble steinene 11 til 21 benyttet. Av disse er fem fremdeles intakte, men i større eller mindre grad flyttet på. Fra Brufoss går grensen sørover langs middelaldervegen. Gaten Kallerudbakken er i hele sin lengde en del av denne. Grensesteinene ble satt på vestsiden av gaten og markerer alle knekkpunktene i tomtegrensene. Når Castberg forteller om «sekundære mærkestene» må det være noen av disse som har stått med kort avstand imellom. Slik grensen i 1921 ble satt ble hele det gamle husmannsbruket Tangen fortsatt liggende i Vardal. Gaten som beboerne måtte bruke lå i Gjøvik. Albert Christensen bodde på Solerud, nåværende Kallerudbakken 5. Da han fylte 80 år i 1935 ble han intervjuet av avisen «Velgeren». Han hadde bodd i Storgata 5 men flyttet til Solerud i 1912. «Velgeren» skriver: *«Riktignok bor han nu på Vardals grunn, men ikke lenger unda grensen enn at han på egen eiendom kan stå med ett ben i Gjøvik og ett i Vardal».*

Den nye bygrensen begynte nord for Engelandsvika og skar over jordene på Hunn som lå nedenfor



Grensestein nr. 8 på Hovdetoppen

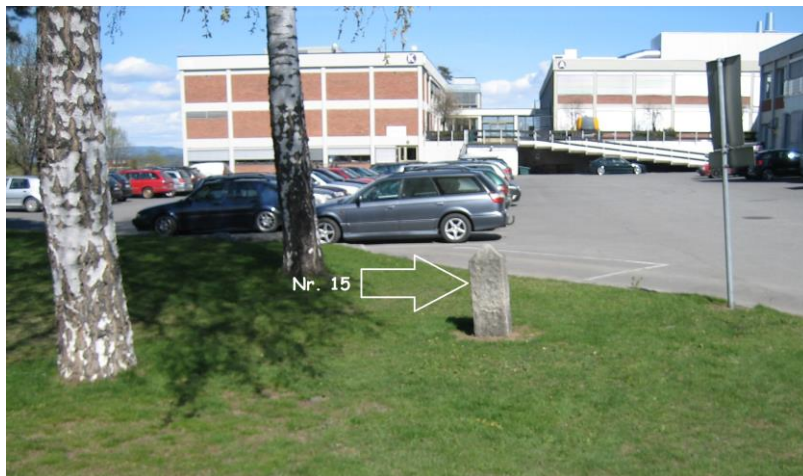


Bygrense 1921 gikk gjennom undergangen ved Brufoss.

husmorskolen. Deretter gikk den i rett linje forbi Hovdetjernet, over Hovdetoppen og ned ved Mustads vognremisse. Vardølene var påpasselige med å få Mustads fabrikker på sin side av grensen som derfor gikk over brua i Brufoss.

Fra krysset Kallerudbakken – Alf Mjøens veg ble bygrensen mot sørøst lagt parallelt med det som i dag er Johan Castbergsgate. Grensen skar dermed av et vesentlig areal av Øvre Gjøvik, nærmere bestemt 105 mål. Fra krysset gikk det en veg rett østover, ned mot Hunnselva. Deretter gikk den langs elvebakken og ned til Nedre Gjøvik. Denne vegen markerte grensen mellom det egentlige «Tongjordet» og «Øvregjøvikjordet». Da tomter skulle utparselleres havnet

mange i denne gamle grensen. I dag kan man følge den ved å se på eiendommenes gardsnummer. Gardsnummer 61 betyr at tomten kommer fra Nedre Gjøvik, gardsnummer 63 at den kommer fra Øvre Gjøvik. Gjøvik kommune kjøpte i 1934 arealet på 105 mål av Johan Gjøvik. I 1935



Grensestein nr 15 ved NTNU

avsto Alf Mjøen på Nedre Gjøvik «Tongjordet» og «Berghusskogen» med 133 mål. Resultatet ble at en smal stripe mot Kallerud langs Kallerudbakken fortsatt ble liggende i Vardal. Med dette var det slutt på all landbruksdrift på Nedre Gjøvik.

Kilder:

Stortinget: Odelstingproposisjon nr 27 1920
Nasjonalbiblioteket: Norske aviser